

Lilli Suburgi artiklist

„Paarahvas ja üksikud“¹

Eve Annuk

Lilli Suburgi artikkel „Paarahvas ja üksikud“ ilmus ajakirja Linda esimeses aastakäigus 1887. aastal läbi kahe – teise ja kolmanda – numbriga. Linda teises numbris ilmusid veel Suburgi kirjutatud juhtkiri „Mõni sõnakene lugejatele juhtnööriks“, osa Suburgi jutustusest „Leeni“, mis sai alguse juba Linda esimeses numbris, A. v. Chamisso järgi mugandatud luuletsükkel „Naisterahva armastus ja elu“, õpetlik nõuandenurk „Kodu ja kool“, kus Suburg käsitles kostikorterites elavate koolilaste kehvi korteriolusid, rubriik „Mõnda-sugust“, kus tutvustati naiste haridusvõimalusi Soomes, naljarubriik ja kirjavastused. Ajakirja esimene aastakäik oli tervikuna õhuke, koosnedes ainult kolmest ajakirjanumbrist. Siiski määras juba nende esimeste numbrite sisu väljaande üldise laadi kui valgustusliku ja lugejat hariva. Suburg püüdis suunata lugejat kriitiliselt mõtlema mitmesuguste eelarvamuste ja stereotüüpide üle, nagu näitab ka tema artikkel „Paarahvas ja üksikud“.

1 Artikli valmimist on toetanud Euroopa Liit Euroopa Regionaalarengu Fondi kaudu (Eesti-uuringute tippkeskus) ja see on seotud Eesti Haridus- ja Teadusministeeriumi uurimisprojektiga IUT 22-2.

Artiklis käsitleb Suburg üksikute vallaliste naiste teemat, tuues esile ühiskonna negatiivsed eelarvamused nende suhtes ja argumenteerides selliste hoiakute vastu. Suburg rõhutab, et valgustusajastu ideed kaitsevad isegi loomi negatiivsete eelarvamuste eest ja seda enam tuleb ka naisi kui rõhutatud osa inimkonnast kaitsta ebaõigetest seisukohtadest tingitud ülekohtu eest.

Suburg leiab, et üks kõige enam vääriti mõistmise all kannatavaid inimrühmi on „üksikud, see on meheta vananevate naisterahvaste seisus“. Kui poissmehi võidakse iseloomustada veel huumoriga, siis üksikuid vanemaid naisi kujutatakse nii ilukirjanduses kui ka ajakirjanduses terava põlgusega. Suburg rõhutab, et statistika järgi suureneb üksikute naiste arv pidevalt, moodustades küllalt olulise osa ühiskonnast, ja seetõttu on vaja lähemalt uurida, kas sellised hoiakud vallaliste naiste suhtes on ikka õigustatud.

Suburg analüüsib mehi ja naisi kui võrdväärseid inimolendeid, kes on loodud üksteise kõrval elama, kes võrsuvad ühe ema rüpest, kasvavad koos vendade ja õdedena, kuni täiskasvanuks saades „naise-mehenalt sulavad nad üsna üheks ihuks ja hingeks kokku“. Suburgi arusaama kohaselt täiendavad mees ja naine oma loomuomadustelt üksteist: kui loodus on andnud mehele rohkem füüsilist jõudu, siis naisele rohkem „südame tundmuste õrnust“. Üks ei saa läbi teiseta, seega on mees ja naine loodud elama koos. See põhjendab ka abielu, mis peaks põhinema armastusel, teineteisemõistmisel ja harmoonial.

Ent abielupaarid ei saa siiski läbi üksikute abita, leiab Suburg. Vallalised naised on pereemadele suureks abiks majatalitustes ja lapsehoidmises, sest ilma palgaliste abilisteta ei jõuaks abielunaised kõigega üksi hakkama saada. Ustava abilise leidmine on abielupaarile suur õnn, eriti kui see abiline töötab noorpõlvest kuni vanaduseni sama pere juures. Selline abiline väärrib suurimat austust ja lugupidamist

ning teisalt ei saa ta seetõttu muutuda pahraks vanatüdrukukuks. Peale majatalituste on vallalised naised perele suureks abiks laste kasvatamisel ja õpetamisel, sest vaevalt jõuab laste ema sellega üksi hakkama saada. Oma laste õpetamiseks puuduvad emadel sageli nii kannatus, eriteadmised kui ka aeg. Seega on vallalised naised kasvatajate ja õpetajatena asendamatud ning mida kauem nad seda rolli täidavad, seda professionaalsemad ja lugupeetumad nad on.

Teravapilgulise mõtlejana leiab Suburg, et vallalistel naistel on seega ühiskonnas täita oluline osa, mida tuleks väärtustada, ning et sageli ei ole naised üksikukuks jäänud mitte oma vabal tahtel, vaid saatuse sunnil. Suburg nimetab mitmesuguseid üksikukuks jäämise objektiivseid põhjuseid, nagu meeste halb majanduslik olukord või noorte naiste ebaõnnes tunud katsed endale abikaasat leida, samuti armastatu surm või sõjad kui meeste väiksema arvu põhjus.

Kuna paljud noored mehed otsivad võimalust parandada oma majanduslikku olukorda, abielludes jõukama naisega, siis selline abielu toob mitte ainult naisele, vaid ka mehele kibedust ja muret. Selline omakasul ja pettusel põhinev abielu on põlguse vääriline, rõhutab Suburg. Pigem väärib austust neiu, kes valib sellise abielu asemel vallalise saatuse.

Suburg leiab, et on vale põlata eelnimetatud põhjustel vallaliseks jäänud naise, nimetades neid halvustavalt vanatüdrukuteks. Avalik põlgus on neile naistele palju kahju teinud. Suburgi arvates tohib avaliku põlguse kibedat vitsa kasutada üksnes siis, kui see aitab ühiskonda paremaks muuta. Haritud ja tark inimene aga peaks enne kellegi hukkamõistmist asjaoludes selgusele jõudma, olukorda analüüsima ja oma seisukohta põhjendama ning alles seejärel kritiseerima. Põhjendamata halvustamine teeb palju kahju naistele, kellele saatus juba niigi on ülekohut teinud.

Suburg kritiseerib ka vallaliste naiste halvustajaid, leides, et need on mehed, kes ise silmakirjalikult käituvad, kui noori naise võrgutavad ja neid seejärel maha jätavad, tehes neist vanatüdruid. Esimese „kurja karjuga“ ühinevad ka abielunaised ja noored neiu, kes unustavad ära, et neistki saavad kord vanad naised ja põlgus võib kord ka nende peale langeta. Suburg rõhutab, et inimsoo arengu siht peaks olema ligimesearmastus ja humanism, seetõttu tuleks „vanaaja tooruse sünnitisi“, nagu vanade vallaliste naiste põlgamine, „ära pühkida“ nii ühiskondlikust mentaliteedist kui ka eesti ajakirjandusest.

Suburgi-uurija Aino Undla-Põldmäe on nimetanud Suburgi hoiakut artiklis „ülearu ägeduseks“: „Korduvalt, ülearu ägedaltki kaitseb ajakiri ümbruse eelarvamusliku ja vaenuliku suhtumise vastu „vanatüdruid“, s.o. üksikult vananevaid ja töötavaid naise“ (Undla-Põldmäe 1981, 288). Teisalt, käsitledes ajakirja Linda rolli laiemalt, on Aino Undla-Põldmäe näinud selles avaldatud seisukohtade üllatavat ajakohasust: „„Linda“ printsiipiaalselt valgustuslik laad, seisukohavõtnud naise kasvatuse, hariduse ja karskuse küsimustes, aga ka tema rahvuspoliitiline kindlus mõjuvad praegugi värskelt“ (samas, 304).

Suburgi seisukohad võisid omas ajas mõjuda väljakutsena, sest need ei taotlenud lugeja meelitamist, vaid stereotüüpsete mõttemustrite kummutamist ratsionaalsete argumentide abil. Suburgi ettekujutus mõistuse võimust, ratsionaalse mõtlemise rollist ühiskondliku (arvamus)ruumi kujundajana oli küllap idealistlik, sest ta eeldas, et ratsionaalne argumentatsioon suudab muuta aegade jooksul välja kujunenud seisukohti ja hoiakuid. Teisalt sundis Suburgi terav õiglustunne teda igasuguse ülekohtu ja ebaõigluse vastu oma kirjutistega välja astuma, sest kirjutamine oli üks võimalusi olukorda muuta. Oma osa oli ka sellel, et Suburg ei kartnud avalikus ruumis naisena sõna võtta, kuigi avalik ruum kuulus

pigem meestele, kes määrasid selles osalemise reeglid.

Kuigi Suburg ise oli vallaline, väärtustas ta abielu. Ka tema kirjanduslikud karakterid, jutustuste „Liina: ühe eesti tütarlapse elulugu, temast enesest jutustatud“ (1877), „Maarja ja Eeva, ehk suguluse truudus ja armastus mehe vastu“ (1881), „Leeni, ehk igavene käsualune“ (1887) ja „Linda, rahva tütar“ (1900) peategelased olid abielus või abielluda ihkavad naised. Abielu oli peategelaste jaoks eesmärk, mille poole püüelda, kuid see pidi olema selline abielu, kus mees ja naine on võrdväärsed partnerid. Näiteks „Liina“ epiloogis kujutab Suburg ideaalset abielu, mis põhineb mehe ja naise harmoonilisel teineteisemõistmisel: mees austab oma naist, kes toetab mehe ideaale. „Leenis“ on peategelane vastu tahtmist mehele pandud ja abielu tähendab naisele ainult lõputut tööorjust. Lõpuks aga taipavad mees ja mehe ema, et naist ei saa pidada töömasinaks, ning Leeni saab lahutuse ja abiellub mehega, keda ta armastab. Oma jutustustega püüdis Suburg propageerida ideed tänapäevasemast, võrdõiguslikele suhetele rajanevast abielust vanaaegse abielu asemel, kus naine oli allutatud seisus ja kus naises nähti peamiselt tööorja.

Suburg ei arvanud siiski, et naised peaksid tingimata abielus olema, vaid ta nägi abielu pigem ühe võimalusena teiste seas. Ta mõistis ka vallaliste naiste rolli ja oma esees püüdis kaitsta vallalisi naisi sotsiaalse stigmatiseerimise eest, võideldes sooliste eelarvamuste vastu, mis vallaliste naiste halvustamise ja alavääristamise kaudu püüdsid säilitada valitsevat soosüsteemi.

Abielu tähendust on Suburg analüüsinud mõned aastad hiljem ajakirjas Linda ilmunud artiklis „Abielu“, kus ta sõnastab ka oma ettekujutuse ideaalsest abielust: „Abielu on kõige kaunim ja täielikum ühendus ja vastastikku täiendus inimese soos“ (Suburg 1891, 194). Suburg näeb abielu kui omakasupüüdnud ühendust, mis põhineb armastusel ja austusel, mitte välistel asjaoludel ja materiaalsetel kaalut-

lustel, nagu kaasavara või partnerite väline ilu. Abielu keskmes on mehe ja naise võrdväärne partnerlussuhe, mille alus on armastus, teineteisemõistmine ja austus: „Abielu on sõprus selle sõna kõige kenamas ja täielikumas tähenduses; mees ja naine tahavad ja piavad üksteise truid seltsilised olema elust läbi rännates, oma saatust kindlasti üksteise külge sidudes, rõõmu ja valu üksteisega jagades, nõu ja jõuga üksteist tuetades“ (Suburg 1891, 194). Suburg hoiatab kergemeelse abiellumise eest nii majandusliku olukorra kehvuse tõttu kui ka siis, kui üksteist hästi ei tunta: „Kokkukõla on abielu õnne põhi; mõlemate abikaasade hingeline iha piab olema, üheteisele meeldida, teise soovide ja tahtmistega rahul olema ja harjuma“ (Suburg 1891, 196).

Abielu tõlgendab Suburg sõna otseses mõttes abi-eluna: abikaasad peavad olema eluteel teineteisele igati toeks. Naine peab püüdma muuta kodu selliseks, et mehel oleks seal hea olla, ja mees omakorda peab naise elueesmärke austama ega tohi olla isevalitseja nagu mõni „türgi pasha“. Suburg näeb kodu naise tegevusvaldkonnana, väljaspool kodu töötamine on mehe tegevusvaldkond. Sellest hoolimata on mees kohustatud aitama oma naist kodustes töödes, mitte arvama, et see tema mehelikkust alandab. Mees peab abikaasat oma plaanidesse pühendamata ka siis, kui naine kõigest aru ei saa. Teisalt, kui naine märkab mehe plaanides puudusi, peab ta seda mehele „armsa, tasase sõnadega“ selgeks tegema „ja iga õige mees võtab naise nõu kuulda“ (Suburg 1891, 196). Naine ei tohi ka olla moenarr, vaid ta peab viisakalt riides olema.

Abikaasade vaimsed eesmärgid peavad olema ühised, nad peavad üheskoos väljas käima ja ühiselt raamatuid lugema ning omavahel mõtteid vahetama. Suburgi arvates ei ole ka hea, kui abikaasadel on teineteise ees saladusi. Ka raskel ajal tuleb üksteist toetada. Abielu majanduslikku poolt silmas pidades rõhutab Suburg, et virkus ja kokkuhoidmine on abielus väga tähtsad: „Mees teenib ja naine hoiab kokku“ (Suburg 1891, 197).

Abielu oli 19. sajandi (eesti) naise, olgu talunaise või aadliku jaoks oluline institutsioon. Abielu ei tähendanud ainult majanduslikku kindlustatust, vaid abielu kaudu omandas naine teatava sotsiaalse staatuse ja sai austusväärseks ühiskonnaliikmeks. Õiguslikust aspektist vaadates aga ei taganud abielu alati naisele mehega võrdseid õigusi ega iseseisvat otsustusvõimet. Näiteks ei võinud abielus talunaine kuni 1889. aastani ennast kohtus esindada, vaid ta oli oma mehe eestkostes all. Kui naine oli vallaline, oli ta mõne teise mehe (näiteks venna) eestkostes all. Seoses uue kohtusüsteemi sisseseadmisega aga sai talunaine õiguse ise ennast kohtus esindada (Olevik 1889).

Naiste vallalisus oli tolelaegses Eestis tavaline nähtus, nagu oma artiklis rõhutab ka Suburg. Seetõttu oli ka naiste töötamine väljaspool kodu levinud, naised töötasid näiteks linnas teenijatüdrukuna, maal aga oli taluteenijaid rohkem kui perenaisi (Kivimäe 1995, 126).

Suburgi vallaliseks jäämine oli tema teadlik valik, kuigi see ei olnud majanduslikku külge arvestades kerge. Suburgi haridus (Pärnu Kõrgem Tütarlastekool) võimaldas tal tegeleda õpetamisega ja nii rajaski ta 1882. aastal Pärnus erakooli tütarlastele. Kool andis talle sisetuleku, võimaldades iseseisvalt hakkama saada. Kooli rajamise ajend oli ka Suburgi veendumus, et eesti naiste olukord vajab parandamist,

sest naiste üldine haridustase oli tol ajal madal. Sama veendumus ajendas Suburgit välja andma ajakirja Linda (Linda kohta vt Annuk 2004).

Suburgi artiklitest on varem Ariadne Lõngas ilmunud naiste emantsipatsiooni käsitlev „Emancipirt“ (Suburg 1888/2004). 2008. aastal avaldati Ariadne Lõngas ka katkeid Suburgi saksakeelsest päevikust (Suburg 2008).

Väljaandmispõhimõtetest

Artikkel on avaldatud originaali keelekasutust järgides ning aluseks on võetud ajakirjas Linda ilmunud tekst. Kuigi Suburgi artikli keel on kohmakas, kajastab see nii autori keeleoskust (Suburg oli saanud saksakeelse hariduse) kui ka tolelaegset keelekasutust. Seetõttu ei tundunud õige muuta seda tänapäevasemaks.

Ajakohastatud on ortograafiat, näiteks on loobutud Lindas kasutusel olnud Mihkel Veske foneetilise kirjaviisi eripärast, kus kolmandat veldet märgiti kahekordse konsonandi või vokaaliga (*auustus, rahhvas*). Samuti on ajakohastatud interpunktsiooni, suure ja väikese algustähe ortograafiat ning kokku- ja lahkukirjutust. Parandatud on ka ilmsed trükivead.

Kirjandus

Annuk, Eve (2004). Sissevaade Lilli Suburgi ajakirjanduslikku tegevusse. – *Ariadne Lõng*, 1/2, 183-187.

Kivimäe, Sirje (1995). Esimesed naisseltsid Eestis ja nende tegelased. – *Seltsid ja ühiskonna muutumine. Talupojajäähiskonnast rahvusriigini*. Toim. Ea Jansen, Jaanus Arukaevu. Tartu, Tallinn: Eesti Ajalooarhiiv, TA Ajaloo Instituut, 118-135.

Olevik (1889) = Sõnumid isamaalt. Valitsus. Kord. Kohus. – *Olevik*, nr 25, 19. juuni, 2.

[Suburg, Lilli] (1891). Juhatused elukombetes. *Abielu*. – *Linda*, nr 12, 23. märts, 195-197.

Suburg, Lilli (1877/2002). Liina: ühe eesti tütarlapse elulugu, temast enesest jutustatud. – *Kogutud kirjatööd*. Koost. Aino Undla-Põldmäe. Tallinn: Eesti Raamat, 9-106.

Suburg, Lilli (1881/1927). Maarja ja Eeva, ehk suguluse truudus ja armastus mehe vastu. Tartu: Eesti Kirjanduse Selts.

Suburg, Lilli (1887/2002). Leeni, ehk igavene käsualune. – *Kogutud kirjatööd*. Koost. Aino Undla-Põldmäe. Tallinn: Eesti Raamat, 107-145.

Suburg, Lilli (1900/2002). Linda, rahva tütar. – *Kogutud kirjatööd*. Koost. Aino Undla-Põldmäe. Tallinn: Eesti Raamat, 147-256.

Suburg, Lilli (1888/2004). Emancipirt! – *Ariadne Lõng*, 1/2, 180-187.

Suburg, Lilli (2008). Päevikukatkeid. – *Ariadne Lõng*, 1/2, 148-150.

Undla-Põldmäe, Aino (1981). Lilli Suburg ja tema ajakiri Linda. – *Koidulauliku valgel. Uurimusi ja artikleid*. Tallinn: Eesti Raamat, 277-304.